

УДК 347.469(477)

МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ МЕТОД ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ ТА ЇЇ ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ

Приходько В.Ю.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У даній статті досліджено питання медіації, її роль у вирішенні спорів, принципи і стадії, а також чи потрібне закріплення її на законодавчому рівні. Не дивлячись на те, що даний метод здається простішим за судове втручання, він має свою складну структуру. Були детально досліджені принципи медіації та її етапи. Акцентується увага насамперед на деталізацію цього способу. Важлива роль приділяється конфліктам, а саме окремим питанням їх причин та наслідків. Також у статті поданий можливий план поступового впровадження медіації в Україні.

Ключові слова: медіація, медіатор, конфлікт, спір, вирішення конфліктів, компроміс, розбіжність інтересів.

Постановка проблеми. Конфлікти грають більшу роль, ніж нам здається. Про це свідчить дуже багато фактів. Часто непорозуміння і неможливість знайти компроміс, який би задовольняв обидві сторони, призводить до негативних наслідків не тільки для учасників спору, а також для їх оточуючих. Іноді такі наслідки мають руйнівний характер і зупинити цей процес буває неможливо.

Наслідки конфліктів завжди різні і досить суперечливі між собою. Вони, з одного боку, руйнують соціальні структури і несуть за собою багато проблем і не раціональних витрат, а з іншого – конфлікти мають творчий, інтегративний характер. Друге означає те, що під час вирішення конфлікту запускається механізм, який є поштовхом для вирішення багатьох проблем і врешті-решт для досягнення соціальної справедливості. Кажучи про позитивні сторони конфлікту, потрібно зазначити, що обмеженим, приватним наслідком конфлікту може з'явитися посилення групової взаємодії. Конфлікт може виявитися єдиним виходом з напруженої ситуації.

Медіація є поширеним методом вирішення конфліктів за кордоном, який закріплено на законодавчому рівні. Це зумовлено тим, що медіація має багато переваг, це прямий спосіб запобігти судового втручання і зберегти взаємовідносини між сторонами спору. В Україні медіація ще не поширена у масштабах всієї країни, тому що для цього існують перешкоди, через які такий метод врегулювання відносин не буде популярним і ефективним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Переваги медіації у вирішенні цивільних спорів яскраво підкреслено у багатьох працях Єрмоєнко Г.І., Канарік Ю.С., Гусейнової Р.З., Бондаренко-Зелінської Н.Л., Волкович Н.В. та ще багатьох юристів, науковців, медіаторів. Статті та дослідження декількох з них були використані для вирішення цілей даної статті.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Всі науковці, які досліджують дане питання не можуть однаково відповісти на питання «Чи потрібна медіація в Україні?». Безліч різних думок лише підкреслюють актуальність проблеми, при вирішенні якої поступово можна прийти до єдиного погляду. Потрібно детальніше дослідити позитивні та негативні аспекти медіації, а також наслідки, які можливі після її впровадження.

Формулювання цілей статті. Головною метою цієї статті є аналіз методу медіації, як альтернативного способу вирішення конфліктів, підкреслення її переваг, що може слугувати подальшому поштовху до затвердження медіації на законодавчому рівні в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність розв'язання того чи іншого конфлікту можна побачити саме за результатами цього вирішення. Після винесення рішення суду, зазвичай, сторони спору не знаходять взаєморозуміння та не бачать взагалі подальших шляхів примирення. Альтернативою виступає метод медіації, який не є менш ефективним.

Медіація – це вид альтернативного врегулювання спорів, метод вирішення спорів із залученням посередника(медіатора), який допомагає сторонам конфлікту вирішити ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби усіх учасників конфлікту.

Термін «медіація» походить від латинського «mediatio» та означає посередництво. Аналіз юридичної літератури дозволяє стверджувати про відсутність єдиного підходу до визначення медіації. Щодо законодавчого визначення медіації, то проект закону України «Про медіацію» пропонує визначити медіацію як позасудову процедуру врегулювання конфлікту шляхом переговорів за допомогою одного або декількох посередників (медіаторів) [1]. Легальне визначення даного терміну наводиться у Типовому Законі Юнсітрал «Про міжнародну комерційну примирювальну процедуру з настановами щодо її впровадження й застосування» [2], згідно якого медіація – це процес, коли сторони залучають третю особу або осіб для допомоги у мирному врегулюванні спорів, що виникають із приводу контрактних чи інших правових відносин, або пов'язані з ними [9].

Для того, щоб правильно розуміти процес медіації, треба акцентувати увагу на її принципах, на яких ґрунтується весь цей метод, і які розкривають всі переваги медіації:

Добровільність. Всі сторони конфлікту добровільно обирають рішення щодо участі у переговорах і усвідомлюють, що компромісу можна досягнути лише шляхом співробітництва. Також це дає можливість зупинити процес врегулювання на будь-якому етапі, що не тягне за собою негатив-

них наслідків. Це перша перевага медіації над судовим вирішенням справи. Медіація несе неформальний характер, тому що проходить без участі суду, а отже відсутній державний примус, процесуальні документи та обов'язкові рамки, у які ставлять учасників процесу, у вигляді строків.

Конфіденційність. Чистота процедури медіації забезпечується обов'язком медіатора і сторін не розголошувати третім особам інформацію, що стала відома у процесі примирення. Медіатор не може розголошувати хід і результати медіації, якщо на це є пряма заборона сторін або це суперечить закону.

Неупередженість. Один з найголовніших принципів медіації – медіатор це незалежна сторона, яка не має відношення до жодного учасника конфлікту. Медіатор має володіти собою, аби не прийняти чийсь сторону спору. Адже медіатор лише допомагає сторонам прийти до консенсусу, а не знайти винних та правих. Він повинен уникати поведінки, яка давали би привід відчувати упередженість його щодо однієї зі сторін.

Також медіації притаманні такі принципи як: *щирість намірів щодо вирішення конфліктів, розподіл відповідальності, правомочність сторін, неформальність та гнучкість процедури.*

Принципи та ознаки медіації дають змогу відчувати, що поруч із легкістю і прозорістю процедури, це досить важкий і серйозний процес, який має свої певні вимоги, насамперед ті, що стосуються чіткості та послідовності.

Для того, щоб медіації пройшла успішно, необхідно чітко слугувати її етапам, вона має їх п'ять:

Етап 1. Підготовка до медіації.

Перший етап включає в себе ознайомлення учасників зі всіма вимогами медіації. Медіатор обговорює процес зі сторонами конфлікту, пояснює їм що таке медіація, яка роль медіатора у врегулюванні, ознайомлює їх з принципами процедури. Якщо учасники згодні з вимогами, які їм висуває медіатор, то медіатор може розпочинати підготовку до самої медіації. На цьому етапі формується довіра та своя певна структура регулювання. Ця стадія закладає основу взаємин і робить процес медіації зрозумілим і прийнятним для учасників [3].

Етап 2. Вступна частина медіації (вступне слово медіатора).

На цьому етапі медіатор знайомить учасників з процедурою медіації та її принципами, обговорює зі сторонами правила медіації, відповідає на питання сторін. Перш ніж безпосередньо перейти до обговорення змісту конфліктної ситуації, необхідно переконатися, що сторони розуміють суть процедури, її принципи та погоджуються дотримуватися правил і брати участь у медіації. Для цього медіатор запитує учасників, чи все, з того що він сказав про медіацію, їм зрозуміло і чи є у них питання стосовно перебігу спільної зустрічі. Якщо учасники мають питання, медіатор пояснює незрозумілі моменти ще раз, якщо ні – пропонує сторонам підписати угоду на участь у медіації [3].

Етап 3. Аналіз фактів і виявлення проблеми. Розповіді сторін.

Даний етап розпочинається з прохання медіатора розповісти про конфліктну ситуацію, описати її і пояснити що сталося. Завдання цього ета-

пі є надання можливості сторонам висловитися. Для того щоб рішення було ухвалене, всі учасники повинні мати рівний обсяг інформації і добре розуміти стан проблем. Адже щоб розв'язати конфлікт, спочатку потрібно добре усвідомити його причини і сутність. Завдання медіатора на цій стадії – виявити всі існуючі проблеми, оскільки більшість конфліктів мають, як відомо, комплексний характер. Тут учасники вирішують, чи хочуть вони досягти угоди з усіх заявлених проблем або тільки з деяких, а також визначають черговість їх розгляду, так само ухвалюється принципове рішення про продовження або згортання роботи [3].

Етап 4. Розв'язання проблеми.

Завданням цього етапу є визначення проблем, які потребують першочергового вирішення. Тут сторонам надається можливість висунути можливі варіанти розв'язку конфлікту, обговорення цих варіантів з медіатором і прийняття остаточного рішення [3]. Дуже важливий внесок медіатора саме на цій стадії, оскільки він обговорює зі сторонами відповідність пропозицій сторін за певними критеріями:

- Прогнозування розвитку подій після ухвалення даного рішення;
- Можливі обставини і проблеми, які можуть виникнути внаслідок цього;
- Наслідки(економічні, політичні, соціальні) що виникнуть при прийнятті рішення;
- Витрати, а також правові норми, які сприятимуть виконанню даного рішення, або навпаки, перешкоджатимуть йому;

Також медіатор має спрямувати сторони на пошук можливих інших пропозицій, які будуть кращі за попередні, та допомагає їм краще сформулювати свої думки і пропозиції. Свої рішення медіатору слід пропонувати лише після того, як усі учасники висловилися. Тон пропозицій має бути таким, аби не створювалося враження про тиск з боку медіатора чи його симпатії до однієї зі сторін. У разі відсутності конструктивних пропозицій є сенс попросити учасників ще раз подумати над ними вдома або під час перерв.

Етап 5. Укладання та підписання угоди.

На відміну від судового розгляду справи, медіація має неформальний характер. Але для того щоб розв'язання конфлікту було ефективним і мало позитивні наслідки необхідно скласти угоду між сторонами. В угоді чітко визначаються шляхи вирішення спірної ситуації, закріплюються права та обов'язки всіх учасників.

Медіатор організує складання плану, уточнює формулювання і записує ухвалені рішення. Під час розробки угоди акцентується увага в першу чергу на ті пункти, які потребують виконання у першу чергу, які мають обов'язковий характер. Це готує фундамент для переходу до наступних, більш проблемних питань. Часто сторони згодні з пунктами по суті, проте їх не влаштовують зафіксовані в документі слова, тому медіатор повинен звернути особливу увагу на те, щоб угода була прийнятна й згідно зі стилістичним аспектом.

Ідеальна підсумкова угода – це такі рівноправні, законні та міцні зобов'язання, що вироблені в результаті переговорів і з якими погоджуються конфліктуєчі сторони. Особливу увагу слід приділити процедурі підписання спільно розробленого і прийнятого сторонами документа.

Після закінчення переговорів їх учасники звичайно готують звіт. При складанні звіту доцільно відповісти на такі питання:

- що сприяло успіху переговорів, які виникали труднощі, яким шляхом вони долалися;
- що не було враховано при підготовці до переговорів і чому;
- які несподіванки виникли під час ведення переговорів;
- якою була поведінка учасника на переговорах;

Таким чином правильно проведена процедура медіації повинна мати успіх. Статистика показує, що медіація є успішною і досить ефективною у 75-85% випадків. Вона має багато переваг над вирішенням справи по суті у суді. Найкраща перевага медіації у тому, що після неї існує можливість збереження дружніх стосунків між сторонами, у той час як після судового розгляду справи про нормальне спілкування у майбутньому частіше не йдеться й мови. Додаючи до цього конфіденційність, гнучкість процедури, значні заощадження часу та грошей, можна сказати, що медіація ідеальний варіант для врегулювання конфлікту.

Висновки і пропозиції. Розбіжності інтересів існували протягом життя всього людства і будуть існувати надалі. Врегулювання цих розбіжностей часто потребує втручання з боку, і медіація, як альтернативним метод вирішення спорів є яскравим прикладом того, як це зробити якісно і ефективно. Не дивлячись на всі переваги медіації, запровадити її в Україні на даному етапі її розвитку дуже проблематично. Для розвитку інституту медіації в нашій країні потрібна багато сил та часу, але повертаючись до позитивних рис цього методу, можна впевнено сказати, що воно того варто.

Можна скласти чіткий план дій, для поступового введення медіації в Україні:

1. Підготовка законопроекту «Про медіацію», його затвердження, і в подальшому введення його в дію. Тобто це означає, що першим кроком буде закріплення медіації на законодавчому рівні. Треба зазначити, що законопроект №2425а-1 від 03.07.2013 «Про медіацію» [1] був зареєстрований у Верховній Раді, проте через політичні процеси, що відбулися в країні, розглянути його так і не встигли.

2. Внесення змін до чинного законодавства. У нашому національному законодавстві вже є елементарні основи для запровадження медіації. Зокрема, це така норма у процесуальному законодавстві, як примирення – ст. 175 Цивільного процесуального кодексу та ст. 78 Господарського процесуального кодексу, які регламентують укладення між сторонами судового процесу мирової угоди з метою врегулювання спору на основі взаємних поступок [6]. Однак такі норми потребують доопрацювання та внесення змін при прийнятті закону про медіацію.

3. Проведення роз'яснювальної, просвітницької та освітньої роботи по підготовці медіаторів. Затвердження медіації в законодавстві буде безглуздом, якщо не буде кому працювати в цьому інституті і розвивати його. Медіатори мають бути професіоналами своєї справи, і держава повинна передувати цьому.

4. Ознайомлення населення щодо медіації. У такому альтернативному методі вирішення конфліктів не буде сенсу, якщо він не буде донесений до суспільства. В нашій країні багато людей навіть не знає, що такий спосіб врегулювання спорів існує. Для цього потрібно проводити різні конференції та проекти щодо інформування про медіацію.

Враховуючи всі переваги медіації можна впевнено сказати, що її треба впроваджувати в Україні, попередньо зробивши велику роботу, яка можлива лише за допомогою втручання з боку держави.

Список літератури:

1. Про медіацію: Проект Закону України від 17 лютого 2010 року № 7481 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=44891.
2. Про міжнародну комерційну примирювальну процедуру з настановами щодо її впровадження й застосування: Типовий Закон Юністрал від 05 березня 2002 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/0390953_Ebook.pdf.
3. Єрмоєнко Г.І. Медіація як спосіб вирішення суперечок / Г. Єрмоєнко / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://innovations.com.ua/ua/interview/13281/temp>.
4. Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах: Директива Ради ЄС 2008/52 від 5 травня 2008 року // Official Journal of the European Union L 136/3.
5. Бондаренко-Зелінська Н.Л. Запровадження альтернативних способів врегулювання спорів: європейський досвід для України [Текст] / Н.Л. Бондаренко-Зелінська // Приватне право і підприємництво. – 2009. – Вип. 8. – С. 167–168.
6. Гусейнова Р.З. Перспективи розвитку медіації в Україні / Р.З. Гусейнова / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/actual/perspektivi-rozvitku-mediaciyi-v-ukrayini.html>.
7. «Конфліктологія» І.С. Веренко. М., 1990.
8. Калашникова С.И. Медіація в сфері гражданської юрисдикції: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.15. «Гражданский процесс; арбитражный процесс» / С.И. Калашникова. – Екатеринбург, 2010. – 258 с.
9. Канаарик Ю.С., Волкович Н.В. «Медіація, як альтернативний спосіб вирішення цивільних спорів». Національний університет біоресурсів і природокористування України.

Приходько В.Ю.

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

МЕДИАЦИЯ КАК АЛЬТЕРНАТИВНЫЙ МЕТОД РАЗРЕШЕНИЯ КОНФЛИКТОВ И ЕЁ ПЕРСПЕКТИВЫ В УКРАИНЕ

Аннотация

В данной статье исследованы вопросы, касающиеся медиации, ее роль в решении споров, принципы и стадии, а также требует ли закрепления ее на законодательном уровне. Несмотря на то, что данный метод кажется простым по сравнению с судебным вмешательством, он имеет свою сложную структуру. Были исследованы принципы медиации и ее этапы. Акцентируется внимание прежде всего на детализацию этого способа. Важная роль отводится конфликтам, а именно отдельным вопросам их причин и последствий. Также в статье представлен возможный план постепенного внедрения медиации в Украине.

Ключевые слова: медиация, медиатор, конфликт, спор, разрешения конфликтов, компромисс, расхождение интересов.

Prikhodko V.Y.

Yaroslav Mudryi National Law University

MEDIATION AS AN ALTERNATIVE METHOD OF RESOLUTION OF CONFLICTS AND ITS PERSPECTIVES IN UKRAINE

Summary

The article deals with the issue of mediation, its role in resolving disputes, principles and stage, and also whether it needs to be consolidated at the legislative level. Despite the fact that this method seems simpler than legal intervention, it has its complex structure. The principles of mediation and its stages were investigated. The emphasis is primarily on detailing this method. An important role is given to conflicts, namely, a separate issue of their causes and consequences. Also, the article presents a possible plan for the gradual introduction of mediation in Ukraine.

Keywords: mediation, mediator, conflict, dispute, conflict resolution, compromise, divergence of interests.